

Mezník, Jaroslav

**[Dělnické demonstrace v Brně v roce 1951. Soudobé dějiny. III, č.1. ;
Dělnické demonstrace v Brně v roce 1951 (Výběr dokumentů)]**

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1997, vol. 46, iss. C44, pp. 190-191

ISBN 80-210-1763-5

ISSN 0231-7710

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102102>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

V pojednání o Joštově kanceláři se mohl Baletka opřít o již zmíněnou Hlaváčkovu práci o kancelářích moravských Lucemburků a o můj nepublikovaný článek o notářích markraběte Jošta. Nashromáždil však takové množství nových listin a při jejich zpracování projevil takovou akribii, že obě uvedené práce do značné míry antikvoval (můj článek o Joštových notářích za této situace nemá již smysl publikovat). Totéž se týká i Joštova itineráře – i v tomto případě jsou dosavadní pokusy o sestavení Joštova itineráře překonány.

Ke kapitole o Joštově kanceláři připojím tři stručné poznámky. Baletka se nezmiňuje o kanceláři. V Joštových listinách se s ním skutečně nesetkáme. Neexistoval přece jen jako čestná funkce? V literatuře se tato domněnka objevila, ale mám pochybnosti o tom, že je oprávněná. Pokud se totiž na Moravě v období Joštovy vlády tento titul v pramenech vyskytuje, jde o osoby, které jsou jinde uváděny jako protonotáři nebo dokonce jen jako notáři (např. roku 1394 je tak označen nejvýkonnější Joštův notář Jindřich Spilner – viz s.374 pozn.497). – Baletka nemohl řešit otázku, do jaké míry notáři, kteří jsou uváděni v kancelářských poznámkách, listiny skutečně psali. Není to pro diplomatiku druhé poloviny 14. století otázka tak důležitá, jako u diplomatiky století třináctého, a při obrovském úkolu, který na sebe Baletka vzal, nebylo ani v jeho možnostech, aby se do paleografického rozboru Joštových listin pustil. Ale alespoň dílčí sondu bude nutno v této otázce provést. – Na str. 384 se zmiňuje Baletka o notáři Onešovi, který se vyskytuje v kancelářské poznámce jen v jedné listině z roku 1410. Baletka nepostřehl (nebo už nestačil zaregistrovat), že o této listině byl publikován článek ve sborníku *Acta historica et museologica Universitatis Silesiae Opaviensis*, řada C, 2, 1995, v němž autor snáší další důkazy o tom, že tato listina není pravá.

Další částí práce, v níž se plně projevila obsáhlá Baletkova heuristika, je jeho prosografická příloha. V abecedním pořádku jsou zde shromážděny pramenné údaje o několika desítkách osob, které měly nějaké vztahy k dvoru markraběte Jošta. Samozřejmě nejde ve většině případů o pojednání, která by vyčerpávajícím způsobem zachytila vše, co o těchto osobách lze z pramenů zjistit. Baletka vyhledával především ta fakta, která se týkala vztahu dané osoby k Joštovi, případně k jeho dvoru. Přitom však je množství údajů, které Baletka v této příloze shromáždil, skutečně obdivuhodné.

Totéž platí o kapitole shrnující Baletkovy poznatky o domech šlechty v markraběcích městech. Pokud jde o domy šlechty v Brně, publikoval Baletka výsledky své práce již v jiné studii, která je však poněkud jinak seřazena (*Časopis Matice moravské CXIV*, 1995, s.235–156). Jak jsem již naznačil, je poněkud problematický název této kapitoly („Domy dvorské šlechty v Brně“), a to nejen proto, že se v závěrečné části této kapitoly Baletka zabývá šlechtickými domy i v jiných větších moravských městech. Sám Baletka totiž dokládá, že moravští páni měli domy v Brně i roku 1432, tedy v době, kdy zde již žádný panovnický dvůr nebyl. V každém případě je ovšem zajímavé sledovat, jak se svých domů v Brně zbavovali (či byli zbaveni) ti páni, kteří se za domácích válek na Moravě postavili na stranu markraběte Prokopa.

Bylo by možné zastavit se u dalších nových poznatků a podnětů, které obsahuje Baletkova recenzovaná práce. I z toho, co bylo napsáno, však snad dostatečně vyplývá, že jde o práci vyzrálou, která významným způsobem obohacuje naše vědomosti o dějinách Moravy za vlády markraběte Jošta.

Jaroslav Mezník

Jiří Pernes, *Dělnické demonstrace v Brně v roce 1951. Soudobé dějiny III č.1, Praha 1996 (ISSN 1210–7050), str. 23–41; též, *Dělnické demonstrace v Brně v roce 1951 (Výběr dokumentů). Praha 1996, studijní materiály Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, 144 str.**

Brněnské demonstrace z listopadu 1951 nebyly prvním veřejným vystoupením našich občanů proti činnosti komunistické vlády, k němuž došlo v Československu po roce 1948. Nebyly první ani v Brně – výrazně antikomunistické, i když zcela umírněné demonstrace zde proběhly již v květnu 1949. Význam brněnských demonstrací z listopadu 1951 spočívá v tom, že jejich hlav-

ními – a takřka jedinými – aktéry byli dělníci. Vědomost o nich byla dosud omezena prakticky na vzpomínky pamětníků. Noviny o nich nepsaly (ty přinesly až články o odsouzení údajných organizátorů) a ani v archívech státních úřadů se o nich nic podstatného nenašlo. Poměrně podrobný archivní materiál o této události se však dochoval v písemnostech bývalého brněnského Krajského výboru KSČ, který je uložen v Moravském zemském archivu (fond G 560). Na základě tohoto materiálu sepsal Pernes o brněnských demonstracích z roku 1951 studii a nejdůležitější písemnosti vydal v edici, která je bohužel dosti těžko dostupná (jde o interní tisk Ústavu pro soudobé dějiny).

Demonstrace vypukly v brněnské Zbrojovce 21. listopadu 1951, když se dělníci dozvěděli, že vláda omezila vyplácení vánočního přídatku pouze na zaměstnance, kteří pobírali poměrně nízkou mzdu (pod 3.500 Kčs). Dělníci přestali pracovat, vyhmuli se na nádvoří a nakonec poté, co se je funkcionáři odborů a KSČ marně snažili přesvědčit, že vládní usnesení je správné, část z nich vyrazila do ulic. Účastníci tohoto průvodu šli do středu města a cestou pronikali do jiných továren a přesvědčovali dělníky, aby se k nim přidali. To se jim v několika případech podařilo, a tak demonstrující dělníci zaplnili značnou část brněnského náměstí Svobody. Stranickým funkcionářům se nakonec podařilo dělníky přemluvit, aby zase nastoupili do práce, takže v továrnách, v nichž se 21. listopadu stávkovalo, se druhý den již zase většinou pracovalo. Na zprávu o stávce zareagovali však zastavením práce dělníci jiných továren v Brně i v okolí (konkrétně v Kuřimi), takže normálně se pracovalo na Brněnsku až 23. listopadu. V březnu 1952 se pak konal proces s osmi údajnými organizátory stávky. Jeden z nich byl odsouzen na 12 roků vězení, ostatní na 6 měsíců až 4 roky.

To je ve stručnosti obsah toho, co Jiří Pernes popisuje ve své studii a co dokumentují prameny, které jsou otištěny v edici. Pernes právem soudí, že stranické materiály jsou v tomto případě celkem důvěryhodné (studie, str.24). A řekněme hned, že jak událost tak i to, co se kolem nich odehrávalo, byly věci i z dnešního hlediska velmi pozoruhodné. Z dokladů je zřejmé, jak bylo stranické vedení stávkou zaskočeno právě tím, že šlo o akci dělnickou a že se stávky zúčastnili i prostí členové strany. Proto se komunističtí funkcionáři, kteří se pokládali za součást „předvoje dělnické třídy“, snažili nezasahovat proti dělníkům mocenskými prostředky – policie proti dělníkům vůbec nezakročila, nemluvě o vojsku. A proto také nebyla většina účastníků stávky i demonstrace nijak výrazně postihována. Je skutečně až dojemné číst hodnocení události z 21. listopadu z národního podniku Mosilana (edice, str.101–109): předvolané dělnice musely vysvětlovat, proč se na stávce podílely, a nakonec byly většinou potrestány pouhou důtkou. Soudní proces ovšem musel být, to už patřilo ke komunistickému režimu. A je typické, že mezi odsouzenými byly buď osoby se špatným třídním původem, nebo osoby, které měly nějakou politickou „skvmu“ již z minulosti (před rokem 1948 byly členy jiných politických stran, z KSČ vystoupily, byly z ní vyloučeny).

Z Pernesova popisu i z vydaných dokumentů vyplývá, že demonstrace byla zcela spontánní. V leččems připomínala první dělnické stávky či selská povstání. Mohu to dosvědčit: byl jsem se tehdy na náměstí Svobody podívat, a viděl jsem, jak jsou demonstrující dělníci bezradní. A byly i některé drobné excesy, jak tomu při takových neorganizovaných akcích bývá. Na vojně jsem se setkal s účastníkem stávky, který tvrdil, že po opuštění továrny vstoupil do tramvaje, odstrčil řidiče a jezdil pak s tramvají po Brně, kam ho napadlo. Snad by se našli ještě přímí pamětníci, kteří by mohli k průběhu stávky a k jejímu průběhu a ukončení něco dodat. Je ovšem dost obtížné je shánět, když od události uplynulo více než čtyřicet let. I to je ostatně důvod, proč jsou Pernesova studie i edice cenné. Stálo by za to shromáždit prameny a sepsat práci o všech veřejných vystoupeních proti režimu v padesátých letech.

Jaroslav Mezník

